

URDU DİLİNDE YAZILMIŞ TÜRKİYE SEYAHATNAMELERİ

TRAVELOGUES ON TURKEY WRITTEN IN URDU LANGUAGE

Recep DURGUN*

Öz

Seyahatnameler sadece bir gezi yazısı olmakla kalmayıp pek çok bilim dalına kaynaklık eden eserlerdir. Seyyahlar, seyahatnamelerinde gezip gördükleri yerleri anlatırken gözlemledikleri toplum hakkında siyasi, sosyal ve kültürel bilgiler vermekten de geri durmazlar. Bu yüzden okuyucu için bu eserler bir hatırat olmaktan öte bir toplumu tanımak için güzel bir fırsat sunarlar. İnsanoğlunun Hz. Âdem ile başlayan dünya serüveninde yeni yerler gezip görmek her zaman cezbedici bir unsur olmuştur. Urdu dilinin konuşulduğu Hint Alt Kıtası seyyahları da özellikle XX. ve XXI. yüzyıllarda Türkiye'ye pek çok seyahat düzenlemişler ve bu esnada edindikleri tecrübeleri kitap haline getirerek ölümsüzleştirmişlerdir. Çalışmamızın esas gayesi Urdu dilini kullanan seyyahların seyahatnamelerinde Türkiye hakkındaki izlenimlerini, ülkemize bakış açılarını Türk okuyucusuna tanıtmaktır. Bu konuda Azhar Ali'nin Urdu dilinde yazılmış olan bir makalesi bulunmaktadır. Bizim çalışmamızda, bu çalışmada incelenenden daha çok seyahatnameye ulaşılmış asıl hedef olan Türk okuyucusuna bu konu hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Türkiye ile ilgili Urdu Dili'nde yazılmış seyahatnamelerin içerikleri hakkında bilgiler verilirken zaman zaman eser sahibinin üslubu, eserin teknik olarak öne çıkan veya zayıf yönlerine de değinilmeye gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Seyahatname, Urdu Dili, Pakistan, Türkiye.

Abstract

Travelogues are not only travel writings, but they are also significant sources for many disciplines. While writing their observations about the places they visit, the travelers also give political, social, and cultural information about the society. For that reason, these works offer an excellent opportunity to the readers to know the community rather than reading a memoir. Since Prophet Adam, it has always been a temptation for human beings to see new places around the world. The travelers of the Indian subcontinent, where Urdu language is spoken, made many trips to Turkey, especially during the XX and XXI centuries, and immortalized their trips by writing their experiences. The main objective of our work was to introduce the impressions and attitudes of these

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Urdu Dili ve Edebiyatı Bölümü, durgunrecep@hotmail.com

travelers on Turkey to Turkish readers. Azhar Ali has written an article about this subject in Urdu language. However, since it was written in Urdu Language, Turkish readers could not benefit from this article. To fill this gap, in our study, more travelogues were reached and it was aimed to give detailed information about these travelogues to the Turkish reader, who is the main target of this article. While giving information about the contents of these travelogues written about Turkey in Urdu language, the paper attempted to analyze the style of the author, technical aspects, and weaknesses of the work at times.

•

Keywords

Travelogue, Urdu Language, Pakistan, Turkey.

GİRİŞ

Seyahatnameler bir başka ifade ile gezi yazıları, tarihi, coğrafi, ekonomik, siyasi ve folklorik unsurlar taşıdıkları için, barındırdıkları bilgiler kesin olmamakla birlikte pek çok bilim dalına kaynaklık teşkil etmektedirler. Öte yandan Ortaylı, “seyahatnamelerin araştırmacıya zengin malzeme ve yeni bir bakış açısı kazandıracağını ancak bu bilgilerin yanıltıcı da olabileceğini dile getirerek metinlerin yorumunda başka kaynaklarla kontrolü ve seyyahın mensup olduğu kültürel çevrenin de iyi bilinmesi gerektiğine” (1987: 71) vurgu yapar. Seyahatname, gezginin gezdiği dönemde ya da gezi bittikten sonra, bir ülke veya şehir hakkındaki gözlem ve düşüncelerini kaleme aldığı bir anlatı türüdür. Bu anlatı türü içinde pek çok türün ilmi güzelliklerini taşıyan nadir türlerden biridir. Bir gezginin görüp gözlemlediği ve kaleme aldığı eserin edebi yönünün yanı sıra ihtiva ettiği bilgiler bakımından diğer bilim dalları için zaman zaman başvuru kaynağı olması kaçınılmazdır. Asiltürk, edebiyatın kaynaklarından biri olarak gördüğü seyahatnamelerin muhtevasına şöyle dikkat çeker: “Gezi eserlerinde ülkelerin ve toplumların ilgi çekici özelliklerini, yaşama biçimlerini, geleneklerini, kültürlerini ilgi çekici yönleriyle bulmak mümkündür. Buradaki ilginçliğin nedeni, gezi yazarlarının daha çok, kendi ülkelerinde bulunmayan yönler odaklanmalarındır” (2009: 912). İnsanoğlunun Hz. Âdem ile başlayan dünya macerasında yolculuk, gezi, dünyanın farklı mekânlarını görme arzusu, pek çok kişi için cezbedici bir duygu olagelmıştır. Ünlü şair ve mütefekkir Allame Muhammed İkbâl insanoğlunun dünya macerasını şu veciz şiiriyle özetler:

Cennet bahçesinden bana yolculuk emri verdin neden?

Dünya işleri çok uzun, şimdi beni bekle biraz (İkbâl, 1970: 299)

Seyahatle insanın tecrübesi artar. İnsan başka ülkelere gittiğinde gittiği ülkenin gelenek, görenek, sosyal ve kültürel yaşamı, eğitimi, kültürü ve medeniyeti, siyasi durumu ile ilgili bilgi sahibi olur. Urdu edebiyatının büyük isimlerinden ve siyasetçi Mevlânâ Ebul Kelâm Âzâd’ın sözleri seyahatin insan hayatındaki önemini daha iyi kavramamıza yardımcı olmaktadır. “İlmimin yarısını seyahatle elde ettim. Bir başıma yaptığım araştırmalar zihni yapımı olgunlaştırdı, ancak seyahatlerdeki gözlemlerim bakışı açımı genişletti. Seyahat etmeyen insanlar bismillah/başlangıç boyutunda kalırlar. Seyahat insana milletlerin hikâyesini ve ülkelerin tarihini dolaylı olarak anlatır” (1958: 190). Seyahatlerin bireysel tecrübeyi artırdığı gibi kültürlerarası etkileşim, bilgi transferi ve farklı toplumların birbirlerini tanumasında da önemli rol oynadıkların söylemek yanlış olmayacaktır.

Seyahatnameler dünya edebiyatının önemli bir birikimidir. Pek çok batılı ve doğulu seyyah, gezilerindeki gözlemlerini kaleme alarak gelecek nesillere miras bırakmışlardır. Urdu Edebiyatında seyahatname türü oldukça yeni türlerden biridir. Urdu dilindeki ilk seyahatname 1847 yılında yayımlanan Yusuf Han Kambalpuş’un *Acaibat-ı Freng* adlı eseridir. Urdu edebiyatında XIX. yüzyılın ikinci yarısında pek çok seyahatname yayımlanmış ancak bunların çoğu kabul görmemiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri bu türün henüz edebiyatın bir parçası olarak görülmemiş olmasıdır.

1857 Bağımsızlık Savaşı’ndan 1947’ye yani Hindistan’ın bölünmesine kadar Urdu edebiyatında hatırı sayılır bir seyahatname birikimi meydana gelmiştir. Ancak bu dönemin araştırmacı ve eleştirmenleri bu tür hakkında sadece tarih ve coğrafya ile alakalı olduğuna dair düşünceler ileri sürmüşlerdir. Hâlbuki bu seyahatnameler incelendiğinde bunların içinde

kültür, medeniyet ve tarihi unsurların yanı sıra dış gerçekliklerle birlikte, seyyahın duygu düşüncelerinin de açık bir şekilde görülecektir. Bunun en iyi örnekleri *Acaibât-ı Freng, Misafirân-ı London, Sefername-i Pencap, Sefername-i Rum u Şam u Mısır, Seyr-i İran* adlı seyahatnamelerin yanı sıra bu devirde yazılan pek çok gezi yazılarında bulmak mümkündür.

1857 Bağımsızlık Savaşı'nın kaybedilmesiyle Hindistan'daki hükümrânlığını kaybeden Müslümanlar, son kale olarak gördükleri devrin tek bağımsız Müslüman devleti Osmanlı İmparatorluğu'na dikkat kesilmişlerdir. Bunun en önemli sebebi Hilafet makamına olan bağlılıklarıydı. Osmanlı İmparatorluğu'nun XIX. Yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında içeriden ve dışarıdan pek çok taarruz sebebiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalması, Hint Müslümanlarının ilgisini daha da artırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanlarla birlikte I. Dünya Savaşı'na girmesiyle Hindistan'ın her sokağında Türkler konuşulmaya başlanmış, her fırsatta, her mahfilde Türklere nasıl yardım gönderilebileceği tartışılmıştır. Bu durumda pek çok insan yardım için, seyahat için ya da başka sebeplerle Anadolu'ya gelmiş ve dönüşlerinde seyahatnameler yazmışlardır.

Urdu dilinde Türkiye ilgili olarak yazılmış ilk seyahatname Mevlânâ Şiblî Numanî'nin 1893 yılında çıktığı Anadolu, Mısır ve Şam gezilerini kaleme aldığı *Sefername-i Rum u Mısır u Şam* adlı eseridir. Bu kitap 1901'de Delhi'de Kaumi Press tarafından basılmıştır. Şiblî, eserinde İstanbul, Beyrut, Kudüs ve Kahire gibi şehirleri gezerek buradaki görülecek yerleri, meşhur mimari eserleri, eğitim durumunu, medreseleri, önemli şahsiyetlerle görüşmelerini, Arapların ve Türklerin gelenek ve göreneklerini ayrıntılarıyla anlatır. Yazarın bu seyahatnameyi yazmadaki esas amacı Türklerin tarihini anlatmak olmasa da Türklerle ilgi çok ayrıntılı bilgi vermiştir. Seyahatnamesinin sınırlılıkları konusunda Şiblî şöyle der: "Ben bu kitapta gerçi Türklerin medeniyeti ve siyasi durum hakkında bir şeyler yazmak niyetinde değildim. Bu konudaki tartışmalardan uzak durmak isterim. Ancak bu seyahatnameyi okuyan okuyucu Türklerin güzel kültürü hakkında bilgi sahibi olacaktır. Çünkü ben bu ülkeye batılıların penceresinden bakmıyorum" (1901: 7). Şiblî, Hindistanlı ve eseri de Urdu dilinde olduğu için gördüklerini Hindistan'daki benzerleriyle kıyaslayarak ya da bunların kendi ülkesinde bulunmadığını belirterek Hintli okuyucusuna anlatmaya ve göstermeye uğraşır. Yazar, her ne kadar siyasi mülâhazalardan kaçınacağını belirtse de zaman zaman kendisini anlatı içinde siyasi değerlendirmelerin içinde bulur.

"Saltanat çevresini hariç tutarsanız, Müslüman halkın durumu bu ülkede de pek parlak değil. Hatta pek çok hususta Hintli Müslümanlarla durumları aynı. Sanatla ilgileri yok. Ticari hayatta yok denecek kadar azlar. Sıradan dükkânlar bile ya Yahudilerin ya da Hristiyanların. Yeni eğitim sistemi ile ilgili bizdeki şikâyet burada da var. Eski ve yeni kültür arasında çatışma var ve henüz bu ikisi birleşip yeni bir kültür oluşturamamışlar. Eski kafalılar zamanın gereklerinden bihaberler. Yeni düşünceye sahip insanlar ise köklerini, değerlerini göz ardı ediyorlar. Çalışma, gayret, coşku yerine bütün halkın üzerine uyuşukluk ve üzüntü çökmüş. Sanki herkes halinden memnun" (1901: 12).

Şiblî Numanî, İstanbul'dan sonra İzmir ve Çanakkale'yi de gezer. Bu şehirlerdeki okul çeşitliliğinden bahseder, eğitim sistemi hakkında da bilgiler verir. Hintli entelektüel Şiblî, "eğitimde ilerleme", "coğrafyada ilerleme" gibi başlıkları kitabına koyarak aslında kendi ülkesi için rol model ortaya koymaya çalışır. İlerlemeyi bütün bilgi formlarının tek ölçütü olarak kullanması ve kendi gelişmemiş ülkesi ve Avrupa arasındaki ilerleme ekseninin iki yönünü ortaya koymaması, sadece durum tespiti yapması Green tarafından eleştirilir (2013: 414). Yazar daha sonra bazı Avrupalıların Osmanlı İmparatorluğu'nda basın özgürlüğü olmadığına dair

eleştirilerine cevap vererek kendisini adeta ülkesini savunuyormuş gibi bir atmosfere sokar. Daha sonra Fransızların Türkler üzerinde çok etkili olmasından şikâyet eder. En çok tercüme edilen kitapların da Fransızcadan yapılan tercüme olduğu işaret eder. Şiblî Numanî'nin iki yüz sayfadan oluşan seyahatnamesi *Sefername-i Rum u Mısır u Şam* çok akıcı bir dille yazılmış bir eserdir. Yazar gezip gördüklerinin yanı sıra tanıştıkları kişileri ve başından geçen olayları ayrıntılı bir biçimde anlatır. Numanî'nin bu eserinde sadece gezip görmekle yetinmediğini aynı zamanda araştırmalar yaptığını verdiği istatistiki ve derinlemesine bilgiler ortaya koyar. Bazı bölümlerin arasına koyduğu mesnevi ve kasideler seyahatnamenin çekiciliğini artıran unsurlardan biridir. Bazen Türklere bazen Hintlilere verdiği nasihatler Hâlî'nin başlattığı toplum için sanat felsefesini benimsediğinin bir işareti olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de Urdu dilinin öğretiminin temellerini atan önemli şahsiyetlerden Gulâm Hüseyin Zulfikâr'ın bu ülkede yaşadığı dönemi ve gezdiği gördüğü yerleri anlatan *İstanbul Türkiye* adlı seyahatnamesi 2001 yılında Tarif Printırz tarafından yayımlanmıştır. Zulfikâr, 1985-1990 yılları arasında yaşadığı Türkiye'yi anlattığı bu eserine ülkemizin tarihi hakkında geniş bilgilerle başlar. Türkiye'nin coğrafi konumu itibarıyla Doğu ile Batı arasındaki köprü konumuna dikkat çekerek eski ve yeni medeniyetin her ikisinin izlerinin bu ülkede bulunduğu işaret eder. İstanbul, Ankara, Bursa, Konya gibi Türkiye'nin büyük şehirlerini gezen yazar, bu şehirler ve tarihi mekânlar ile ilgili kısa ancak önemli bilgileri eserinde derç eder.

Yazar bu eserini tekâmül çağında yazdığı için, kitabını kişisel tecrübeleriyle güzelleştirmiş, kendi felsefi düşüncesini, İslam ümmetinin içinde bulunduğu düşkün halini kendine mahsus güzel bir tarz ile kaleme almıştır. Veciz sözlerin ve Urdu edebiyatına ait şiirlerin yerli yerinde kullanımı Zulfikâr'ın dil ve edebiyattaki ustalığını gözler önüne serer.

“Hayat nedir? Bir tecrübe yeri, sorunlar yumağı ve üzüntü ve kederlerle boğuşma yeri. İnsan ne kadar hassas olursa hayatın yükünü o kadar omuzlarında hisseder. Hissiz insan için hayat sürmek çok kolay, hayvanlar gibi. Ancak hayatın acılarını tanıyan insanlar, ondan lezzet alabilir. Hayatın zorlukları insanın cesaretini sınar. Bu sınamayı insan ancak cesaret ve gözü peklikle aşabilir” (*Zulfikâr, 2001: 60*).

Zulfikâr seyahatnamesini üç bölüme ayırmıştır. İlk bölümde Türkiye'de kaldığı Ekim 1985'ten Temmuz 1986'ya kadar başından geçenleri günlük biçiminde aktarır. Elbette yazar, her gün yazmamış bazı günler ara vermiştir. Bu bölüm on ikinci sayfadan başlayıp yüz doksan birinci sayfaya kadar devam eder. Toplam üç yüz otuz altı sayfadan oluşan kitabın yarısını, bu bir yıllık tecrübe ve gözlemler doldurur.

Eserin ikinci bölümünde özellikle İstanbul ve Konya hakkında geniş bilgiler verilir. Bu bölümde ayrıca *Türkiye'de Urdu Dili Öğretiminin Sorunları, Türkiye'de Dinin İhyası ve İktal* makalelerine ve Çanakkale Gelibolu'daki bir askerın annesine yazdığı son mektuba da yer verilir.

Zulfikâr, seyahatnamesinin üçüncü ve son bölümüne arkadaşlarına yazdığı ya da arkadaşlarının kendisine yazdığı mektupları koymuştur. Yazar, Türkiye'de kaldığı ilk yıllarda Pakistan sefaretinde çalışanlardan oldukça rahatsız ve şikâyetçi görünmekte olup her fırsatta bu şikâyetini dile getir. Türkiye'nin yönünü sürekli Batı'ya dönmesi doğuyu unuttusundan pek hoşnut olmayan Gulâm Hüseyin Zulfikâr, 1988 yılında bir uçak kazasından Pakistan başkanı Ziyâülhak'ın ölümü üzerine duyduğu üzüntüden de bahseder. Urdu dilinin Türkiye'de öğretimi konusundan çok büyük emek sahibi olan Zulfikâr, bu ülkede kaldığı dönemde yaşadığı tecrübelerini, gözlemlerini böyle güzel bir seyahatname ile taçlandırması ve

ölümsüzleştirmesi son derece önemlidir.

Hint Yarımadasının meşhur edebiyatçılarından ve Mahzen adlı dergi ile Urdu diline büyük hizmetlerde bulunmuş Şeyh Abdulkadir, 1906 yılında Türkiye'ye gelerek *Makam-ı Hilafet* adlı seyahatnameyi kaleme almıştır. Yazar Osmanlı İmparatorluğu'nun üzerinde kara bulutların dolaştığı, siyasi olarak çalkantılı biri dönemde gelmiş olmasına rağmen kendisine gösterilen ilgiyi şöyle aktarır: "Türklerin İslam kardeşliği gurbette kendi vatanımda gibi hissettirdi. Günlerin nasıl geçtiğini anlayamadım. Tatilim bitmiş, Londra dönüş vaktim gelmişti" (t.y.: 1).

Şeyh Abdulkadir iyi bir edebiyatçı olarak İstanbul'u görme arzusunu romantik cümlelerle dile getirir: "Çok uzun zamandır İstanbul'u görme hayali kuruyordum. Nihayet hayalim gerçek oldu. Üç haftadır ne İstanbul'un sokakları bitti ne de benin gezme arzum. Çok iyi rehberler eşliğinde İstanbul'un gönle sürur veren manzaralarını gördüm. Bu süre zarfında duyduğum Türkçe bana çok tatlı geldi. İşte bu kitapta aktardıklarım bu güzel manzaraların puslu bir resmi ve hoş sohbetlerin hafif fısıltısıdır (trhsz: 205). Yazar, Türklerin geleneklerini Haydarabad ve Luknov'un gelenekleriyle benzeştirir. Türklerde büyüklerin ellerinin öpülmesi geleneğini garip karşılar. Seyahatnamede ne zamana ne de mekâna uygun bir sıralama yapılmadığı görülmektedir. Yazar, gezip gördükleri şeylerin yanı sıra eğitim sistemi, çocuk eğitimi, gayrimüslimlerle Müslümanların ilişkileri, ticari hayat, sağlık politikaları ve kadınların eğitimi ile ilgili bilgiler vererek eserini okuyucu için daha doyurucu hale getirmiştir. Şeyh Abdulkadir'in anlatılarından tarihi eserlerle ilgili derin bilgiler aktarması sebebiyle İstanbul'a gelmeden bu şehir hakkında okumalar yaptığını söylemek yanlış olmayacaktır. Öğrenen bir kişi değil öğretici bir anlatım karşımıza çıkmaktadır. Gezilen tarihi yerlerin o dönemki şartlara rağmen fotoğraflarla desteklenmesi seyahatnamenin öne çıkan üstün yönlerinden biridir.

Hindistan'ın meşhur ilim merkezlerinden biri olan Nedvetu'l-Ulema mensubu olan Seyyid Ebul Hasan Nedvî, 1950 yılında bir konuşma yapmak üzere Şam Üniversitesi'ne gider. Bu konuşmasından sonra Nedvî Türkiye'ye gelir ve gezi yazılarını *Do Hafta Turki min* adlı eseriyle ölümsüzleştirir. Nedvî, Türkiye'de gerçekleştirilmiş olan devrimleri eleştirir ve toplumda meydana gelen değişimi beğenmez. Eserinde bir imamla görüşmesini şöyle aktarır: "Namazdan sonra Şeyh Ömer Belen'le görüştük. O vakte kadar bir caminin imamı ya da vaizi gibi görünüyordu. Arap giysisi, Arap sarığı, dışarı çıkar çıkmaz Arap giysilerini çıkardı, pantolon ve gömlekle kaldı, başına da Frenk şapkası taktı. Artık şimdi Kral Edward gibi görünüyordu" (1956: 100'den aktaran: Ali 2015: 160).

Pakistan'ın pek çok ülkeyi gezmiş ünlü gezginlerinden Ubeydullah Kehar, 1995 yılında Türkiye'ye gelmiş ve dönüşünde bu gezisini *Yar-ı Men Turki* isimle seyahatnameyle ölümsüzleştirmiştir. Yazar, eserini Prof. Dr. Necmettin Erbakan'a ithaf eder. Geliş amacının 1989'da Pakistan'da gördüğü Necmettin Erbakan'ı tekrar görmek ve bir belgesel film çekmek olduğunu belirtir. Seyahatnamede siyasi saiklerin öne çıktığı görülmektedir. Eser seyahatten yirmi sene sonra 2015 yılında Karaçi'de True Vision Publications tarafından yayımlanmıştır. Erbakan sevgisini her fırsatta dile getiren Kehar, 1995 genel seçimlerinden zafer ile çıkan Refah Partisi'nin önde gelen üyeleriyle sürekli dirsek teması halindedir. Refah Partisi'nin bu zaferi Kehar'ı büyük bir sevince boğmuştur. Yazarın anlatılarının Eşfak Ahmed gibi edebiyatçıların sözleriyle süslemesi seyahatnamenin dilini daha da akıcı hale getirir: "Hayallerimin ülkesi Türkiye'deydim. İstanbul'un sokak ve çarşıları artık gözlerimin önündeydi. Ancak büyük bir sorunum vardı "Zuban-i Yar-i Men" yani dil sorunum. Hâlbuki Türkçe Urdu dilinin temeli ve aralarında dokuz bine yakın müşterek kelime vardı. Ancak şimdi aklıma bir kelime bile gelmiyor. Karşımdan yüzlerce Türk geçiyor ancak ben onlar için yabancı, onlar benim için

yabancıydı" (2015: 32).

Kehar, İstanbul dışında Bolu, İzmit, Edirne, Çanakkale, Hatay, Adana, Aksaray, Konya, Antalya, Mersin, Adana ve Hatay'ı dolaşmış buradaki gözlemlerini aktarmıştır. Yazar seyahatnamesini kaleme alırken herhangi bir düzen tertip takip etmemiştir. Ayrıca kitabın sonuna Urdu dili ve Türkçe arasındaki bazı ortak kelimelerin listesini koymuş ve öğrendiği bazı Türkçe kelimelerle kitabını zenginleştirmeye çalışmıştır. *Yar-i Men Turki* zaman ve mekân düzenine bağlı kalmadan yapılan anlatım okuyucuda kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Kitabın baş kısmına tamamen siyasi düşünceler hâkimdir. Daha sonra tanışılan kişilere ayrı bölüm açılmıştır. Türkiye'deki yemek kültüründen de sıklıkla bahsedilmektedir. Gezilen yerlerde ara ara uzun tarihi bilgilerin sıkıştırılması kitabın akışını bozmaktadır.

Türk edebiyatından pek çok eseri Urdu diline kazandıran Cumhuri Publications'ın sahibi, ilk ziyareti 1983 yılında başlayan ve tam yirmi sekiz kez Türkiye gelen hatta İstanbul'da bir ev alıp kimi zaman burada ikamet eden Farukh Suheyl Goindi'nin hem gezip gördüğü yerlerdeki gözlemleri hem de siyasi ve sosyal durumu hakkındaki düşünceleri ile Türkiye hakkında kapsamlı bir kitap olan *Turki hi Turki* isimli eserini 2014 yılında yayımlamıştır. Goindi ilk ziyaretini 1983 yılında karayolu ile gerçekleştirir. Doğubayazıt sınır kapısından girer girmez İran ile Türkiye'nin siyasi durumu mukayese ederek söze başlar. Yapı itibarıyla siyasete çok meraklı bir kişilik olan Goindi, Türkiye'ye duyduğu ilginin 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile başladığını belirtir (2014: 18).

Turki hi Turki yer yer gezilen görülen yerleri anlatsa da tam bir seyahatname olmaktan uzaktır. Yazarın daha çok Türkiye ile ilgili siyasi mülahazaları, köşe yazısı tadında kitaba koyulmuştur. Ayrıca Bülent Ecevit ile yapılan bir röportaja da kitapta yer verilmiştir. Goindi, İstanbul'un yanı sıra Ankara, Edirne, Bursa, Erzurum, Ağrı ve Amasra gibi pek çok şehri gezip bu şehirler hakkında okuyucusunu bilgilendirmiştir. Goindi Türkiye'de yapılan devrimleri örnek göstererek bu devrimleri Pakistan'a taşıma çabalarını gizlemez. Zaman zaman Türkiye'de yaşanan siyasi olayları bir ders niteliğinde Urdu dili okuyucusuna aktarır. Goindi, Türkiye'nin siyasi devrimlerinden etkilenip bunları kendi halkına anlatma arzusuyla bu seyahatnameyi kaleme almıştır (Maden 2008: 148). Yukarıda zikrettiğimiz *Yar-i Men Turki* isimli kitabının yazarı Kehar ne kadar sağ yanlısı bir siyasi görüş sahibi; Goindi de sol yanlısı siyasi görüş sahibidir. Her iki yazar da kendi pencerelerinden Türkiye'ye bakmışlar ve gözlemlerini bu yönde aktarmışlardır.

Urdu diline hizmet eden büyük edebiyatçılardan A. B. Aşraf, yaklaşık otuz yıldır Türkiye'de yaşamaktadır. Aşraf aynı zamanda Türkiye'de de Urdu Dili ve Edebiyatı alanında pek çok lisans öğrencisi ve akademisyen yetiştirmiştir. Aşraf, Türkiye'de gezdiği şehirleri enfes bir üslup ile kaleme almış ve *Zauk-i Daştnavardi* adıyla seyahatname tadında okuyucusuna sunmuştur. Kitap yazarının uzun yıllar Türkiye'de kalmasının verdiği avantaj ile eser gezilen yerler hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir.

Aşraf seyahatnamesinde Türkiye'de gelenek görenekler hakkında bilgi vermekle kalmamış bu gelenekleri Hindistan'daki geleneklerle karşılaştırarak aralarındaki benzerlik ve farklıları da ortaya koymuştur. Hatta gelenekler hakkında kendi tercihini de belirtmekten kaçınmamıştır. Kitapta gezilen yerlerdeki geleneklerin, yiyecek ve içeceklerin, bazı kalıp cümlelerin orijinal Türkçe isimleri verilmiş yanına Urdu dilindeki karşılıkları yazılmıştır. Yazar İstanbul hakkında Leyla Mecnun Şehri, Türkiye hakkında da tılsımlı, efsanevi ülke, ancak destanlarda görebileceğiniz ülke şeklinde benzetmeler yaparak edebi sanatları konuşturur ve ülkemize

hayranlığını ifade eder (1993: 37). Seyahatnamenin üslubu bir roman veya hikâye gibi akıcıdır. Yer yer tarihi bilgilerin verilmesi akıcılığı asla bozamaz. “İstanbul görkemli, sihirli ve canlı bir şehir. Bu türbeler, camiler ve minareler şehri. Bir tarafta geniş caddelerinde otobüsler, taksiler, otomobillerin bitmek tükenmez trafiği, diğer yanda güzel parklar, bahçeler, dinlenme yerlerinde erkekler, kadınlar, yaşlılar ve çocuklardan oluşan kalabalık hayatın neşe veren anlarının tadını çıkarıyorlar adeta” (1993: 46). Bu şiirsel anlatım eserin hemen hemen tamamına hâkimdir. Bu yüzden okuyucunun sürükleyici bir roman gibi bir çırpıda okuyabileceği bir eser. Aşraf, yaptığı şehir tasvirlerini diğer bazı ünlü edebiyatçılardan yaptığı alıntılarla destekleyerek anlatının etkisini artırmıştır.

A.B. Aşraf, *Zauk-i Daştnavardi* isimli seyahatnamesinde yalnızca Türkiye değil, İngiltere, Yunanistan, Yugoslavya, İtalya, Macaristan, Bulgaristan, Ürdün, Irak ve Mısır gezilerine de yer vermiştir. Çok kapsamlı bir coğrafyayı kapsayan seyahatname dil ve üslup açısından son derece sade, akıcı ve mizahi olması sebebiyle her kesimden insanın okuyabileceği ve okumak isteyeceği türden bir eserdir. Aşraf kitapta her fırsatta Türklerin kendisine karşı davranışlarından çok memnun olduğundan ve çok misafirperver olduklarından bahseder. Diğer ülkelerde çektiği sıkıntıları Türkiye’de asla çekmediğini ifade eder. Siyasi mülahazalardan uzak durması eserin okuyucu kitesini daha da genişletir.

Cafer Hasan Mübarek’in 2010 yılında Faysalabad’da Misal Press tarafından yayımlanan *Apne İstanbul min* adlı seyahatnamesi Urdu dilindeki Türkiye hakkında yazılmış en ayrıntılı eserlerden biridir. Yazarın eşsiz ifade üslubu, Türk tarihi hakkında verdiği geniş bilgiler, zaman zaman yapılan mizah ve yerinde kullanılan şiirler bu seyahatnameyi yalnızca çekici yapmakla kalmaz aynı zamanda iyi bir hediye haline getirir. Seyahatname temel olarak tarihi, kültürel, güzel sanatlar ve edebi bilgiler ışığında kaleme alınmış, yazarın kişisel deneyimlerini de yansıtarak okuyucuya dünyanın bir başka ülkesini tanıma fırsatı verir. Cafer Hasan Mübarek de bu türün gereklerini yerine getirerek Türkler ve Pakistanlılar arasındaki geleneksel bağı son derece akıcı bir üslup ile okuyucusunun karşısına çıkarmaya çalışmıştır.

Apne İstanbul min anlatı ve tertip açısından diğer seyahatnamelerden farklılıklar arz eder. Yazarın tarihe olan merakı sebebiyle eserin kimi zaman neredeyse Türk tarihini kapsamlı bir şekilde anlatan bir tarih kitabına, kimi zaman da yerinde kullanılan şiirler sebebiyle bir edebiyat kitabına, bazen de yapılan esprilerle bir mizah kitabına dönüştüğü görülür. Okuyucuyu sıkın klasik mekân anlatılarına bu kitapta yer yoktur: “İstanbul semasının son derece parlak yıldızlarının gönle sürur veren manzarası, gözlere nur veriyor. Ay da denizin meyinde adeta sarhoş... Ertesi gün pazarda alışverişimi bitirdim. Çıkınca Allah’a şükrettim iyi ki Kayserili bir esnafla karşılaşmadım” (2010: 71). Yazar bir taraftan romantik bir atmosfer tasviri yaparken diğer yandan daha önce dinleyip zikrettiği bir fıkrayı hatırlar ve Kayserili esnafın uyanık olduğunun bilincinde olduğunu göstererek yerinde bir nükte ile anlatısını güçlendirir. Mübarek Ali, seyahatnamesinde Türklerin karakteristik özelliklerinden ve Türk dilinden de bahseder. Seyahatnamelerde kişisel duygu ve düşüncelere yer verilmesi doğaldır ancak Mübarek Ali’nin bu eserinde duygu düşünceler gereğinden çok ön plana çıkar. Bu durum eseri seyahatname türünden hatıra türüne yaklaştırır.

Muhammed Taki Osmanî’nin yirmi ülkeyi kapsayan seyahatnamesi *Cihan-ı Dide*’nin bir bölümü de Türkiye hakkındadır. Eser 1990’da Kararçı’de İdaretu’l Maarif tarafından yayımlanmıştır. Yazar kitabının 313-381 sayfaları arasını İstanbul gezisine ayırmıştır. Osmanî, İstanbul’un fethi hakkında ayrıntılı tarihi bilgi verdikten sonra İstanbul’un tarihi mekânlarını kendi kaleminden dökülen romantik cümlelerle okuyucusuna tanıtmaya çalışır. Yazarın

anlatımı yalın ve herkesin anlayabileceği şekilde olup tasvirleri çok etkileyicidir. “İstanbul Boğazı’nın adını çocukluğumdan beri duyardım. Tarihin, coğrafyanın önemini kitaplardan okumuştum. Gözümün önündeki manzara hayalimde canlandırdığımdan kat be kat güzeldi (Osmanî t.y.: 348).

Osmanî bu kitabının yayımlanmasından sonra yaptığı gezileri anlatan ikinci kitabının adını *Dunya Mere Age* koymuştur. Eser Karaçi’de Mekteb-i Maarifu’l Kur’an yayınevinden çıkmıştır. Yazara göre bu aslında ilk kitabı *Cihan-ı Dide*’nin ikinci cildir. Ancak ilk kitabındaki dünya anlamına gelen *cihan* kelimesinin, Urdu dilindeki *cihan* (sondaki nun nazal nun) ile karıştırılmasından duyduğu rahatsızlığı gidermek için isim değişikliğine gitmiştir (t.y.: 7). Osmanî pek çok ülkeyi kapsayan gezisinden edindikleri gözlemlerini aktardığı bu kitapta da birkaç gün kaldığı Türkiye’ye yer verir.

Muhammed Mubeşşir Nezîr, 2009 yılında yaptığı Türkiye gezisini kitap haline getirmiş ve kendi çabalarıyla bastırmıştır. Kitapta en çok öne çıkan unsur yazarın doğa tasvirleridir. Karadeniz gezisinde Uzungöl’e giderken gördüğü manzarayı şöyle tasvir eder: “Bir süre daha gittikten sonra uçurum daralmaya başladı. Dağlar birbirine yaklaştı. Yeşillik derinleşti ve sıklaştı. Kıvrılan yol dağın tepesinden aşağıya inmeye başladı. Sanki derin bir kuyuyu doğru iniyorduk. Yolun her iki yanındaki ağaçlar yükselip yukarıda birleşiyorlar ve bunların altında yol adeta bir tünel gibi görünüyordu (2009: 5).

Nezîr, İstanbul dışında Karadeniz Bölgesi’ndeki şehirlerin tamamını ve Akdeniz Bölgesi’ni de gezmiş. Yol boyunca karşılaşıp tanıştığı kişiler üzerinden Türklerin karakter çözümlemişini yapmaya çalışmıştır. Yazarın gezip gördüğü tarihi mekânlar hakkında verdiği derin bilgilerden, yanında çok bilgili bir rehber olduğu anlaşılmaktadır. Seyyahlar anlatılarını birinci tekil şahıs çekimli cümleler üzerine bina etseler de aslında arka planda mutlaka bir rehber vardır. Hemen hemen tüm seyyahlar bu rehberlerin varlığını gizlemeye azami gayret göstermektedir. Nezîr, Samsun gezisi esnasında Atatürk’ün 1919’da milli mücadeleyi bu şehirden başlattığını öğrendikten sonra kitabına Atatürk hakkında kapsamlı bir bilgi yerleştirir. Eserde Atatürk ve Kemalizm hakkında geniş bilgi, Türkiye Cumhuriyeti’nde kadınlara dair kanuni düzenlemeler, devrimler, sınıfsal imtiyazların sona erdirilmesi, Türk dili ile ilgili yapılan devrimler, seçimler ve sonuçlar, din ve devlet işleri ile ilgili ayrıntılı bilgilerin (2009: 60-78) araya girmesi yazarın sanki seyahate uzun bir ara verdiği düşüncesini doğurur.

Türkiye’nin siyasi ve sosyal durumunu ayrıntılı bir biçimde okuyucusuna aktardıktan sonra Nezîr, yolculuğunu anlatmaya kaldığı yerden devam eder. Yol boyunca Karadeniz Bölgesi’nin eşsiz manzarasını bir edebiyatçı gibi süslü tasvirleriyle aktarır. “Ordu’dan sonraki şehir Giresun. Bu şehir deniz kenarında yemyeşil dağların üzerine kurulmuş. Sahil yolundan çıkıp şehre girdim. Bir yol dağa doğru gidiyordu. Arabamı hemen bu yola çevirdim. Yol çok yokuştur. Arabam sanki geri devrilip takla ata ata denize yuvarlanacakmış gibi hissediyordum. Nihayet bir süre sonra tepeye ulaştım. Şimdi karşımızda çok enfes bir manzara vardı. Karşımızda Karadeniz, içinde üstü yeşillikle kaplı bir kaya parçası. Gökte yoğun bir bulut kümesi ve yer yer yağmur çiseliyordu. Uzaktaki bulutlar sanki denize deşiyordu” (2009: 84). Nezîr’in anlatılarını fotoğraflarla desteklemesi kitabının etkisine daha da artırır.

Karadeniz Bölgesi’nin ayrıntılı bir biçimde aktaran Nezîr, yolculuğuna buradan Doğu Anadolu Bölgesi’ne geçerek devam eder. Doğubayazıt ve Ağrı Dağı’na özel bir önem verir, İshak Paşa Sarayı’na hayran kalır. Yazar sonra Erzincan, Sivas ve Yozgat, Kırıkkale, Ankara üzerinden İç Anadolu Bölgesi’ni gezmeye başlar. Ankara’da olduğundan olsa gerek yazar

tekrar Türkiye'nin siyasi ve sosyal durumu üzerine bazı kişilerle görüşür ve düşüncelerini aktarır. Ankara'dan sonra Konya'ya gelen seyyah burada Mevlânâ Celaleddin Rumî'nin dergâhında çok etkilenir. Daha sonra Mevlânâ Celaleddin Rumî, Mevlevilik, tasavvuf hakkında derinlemesine bilgiler verir. Nezîr daha sonra Marmara Bölgesi'nde görmediği şehirleri gezer ardından Ege Bölgesi'nde yolculuğuna devam ederek hemen hemen tüm Türkiye hakkında geniş bilgileri okuyucusuna aktarır.

Seyyid Süleyman Hüseyin Nedvî'nin 2004 yılında Türkiye'ye bir konferansa katılmak üzere yaptığı seyahat anılarını anlattığı eseri *Sefername-i Turki* 2013 yılında Cemiyet-i Şebabu'l İlmiye tarafından Luknov'da basılmıştır. Nedvî, Hint Alt Kıtası'ndan Türkiye'ye gelen pek çok seyyah gibi kitabına Ayasofya ve Sultan Ahmet Camii'ni tanıtmakla başlar. Nedvî, İstanbul'a bir grup din adamlarıyla birlikte gelmiştir. Bu seyahatinin esas amacı İstanbul'daki din âlimleri ve tarikat liderleriyle görüşmektir. Seyahatnamesinde görüştüğü kişilerden elde ettiği izlenimler ışığında Türkiye'nin siyasi, sosyal durumunu Hindistanlı okuyuculara anlatmaya gayret eder. Türkiye'deki cemaatlerin olanakları ile Hindistan'daki olanakları zaman zaman mukayese eder.

Sefername-i Turki'de Nedvî siyasi, dini ve sosyal bilgilerin yanında gördüğü mimari eserlerin teknik özellikleri hakkında bilgi vermekten de geri durmaz. "Boğaz köprüsünü ikisi Anadolu yakasında, kişi Avrupa yakasında dört sütunu var. Bu asma bir köprünün uzunluğu 1074, genişliği ise 33 metre. Dünyadaki en şanlı camiler Türklerin yaptığı camilerdir. Bundan beş altı asır önce yapılmış camilerin mimari özellikleri, günümüz mimarlarını hayran ve aciz bırakır" (2013: 23-24). Nedvî, seyahatnamesinde Türklerin dinî hayatı ve tasavvufun etkileri üzerinde derin analizler yapar. Seyahatnameye dini terminoloji hâkimdir. Yazar, Türkiye'de İstanbul'dan başka bir yere gitmemiştir.

Feriduddin Kadirî'nin *Sefername* isimli eseri İran, Irak, Suriye ve Türkiye gezilerini kapsamaktadır. Kadirî'nin 1966 yılında yayımlanan eseri dönemin Türkiye'si hakkında bilgiler içerir. Kadirî'nin ziyareti daha İran, Irak, Suriye ve Türkiye'deki kutsal mekânlara odaklanmış görünmektedir. Gezdiği tüm ülkelerdeki türbeleri ziyaret etmiş ve buralar da metfun veliyullah hakkında bilgiler aktarmıştır. Kadirî'nin anlatımı çok sadedir. Zaman zaman gördüğü manzara karşısında romantik tasvirler yapar. Özellikle İstanbul'un manzarasından çok etkilenmiştir. "Karşımızda İstanbul'un yüksek binaları, minareleri göğe dokunan camiler, Marmara Denizi'nin kıyısına vuran hoş dalgalar manzaraya ayrı bir güzellik katıyor" (1993: 39). Kadirî, seyahatnamesini kaleme alırken herhangi bir kronoloji ve coğrafi sıra takip etmediği için eseri okumak biraz zorlaşıyor. *Seyyahon ki Cennet Turki* Seyyid Ahtar Caferî'nin 2011 yılında İlm-u İrfan Publishers (Lahor) tarafından yayımlanan seyahatnamesidir. Yazar, seyahatnamesine *Turki Tarih ke Aine min* başlığı altında Anadolu'nun tarihi ve Türklerin buradaki hükümranlığı hakkında geniş bilgiler vermekle başlar. Bu bölüm yakın dönem Türkiye siyasi ve sosyal tarihi hakkında da bilgiler içerirken Roma dönemi Truva Şehri, İstanbul'un fethi ve Hazreti Nuh döneminde Anadolu hakkında da ayrıntılı bilgilerle doludur. Bu bölümde ayrıca Hz. İbrahim (as)'ın doğumu, oğulları Hz. İsmail ve İshak hakkında kısa ve öz bilgiler, Büyük İskender, Anadolu'nun Hristiyanlaşması ve sonrası Müslüman Türkler tarafından fethedilmesi de anlatılır.

Bu seyahatname, Türkiye'deki camiler, kiliseler, türbeler, önemli şahsiyetler, veliyullah ve birçok tarihi mekânlar ile ilgili bilgilerin etkili bir üslupla anlatılması açısından son derece önemlidir. Seyyahın pek çok doğu ve batı ülkelerini gezip görmüş olması, Türkiye'nin siyasi, sosyal ve kültürel durumu hakkında verdiği karşılaştırmalı bilgileri ve isabetli bir biçimde yorumlayarak aktarmasına yardımcı olmuştur. En önemlisi de yazarın kullandığı esprili üslup

seyahatnameyi okuyucunun bir solukta okumasında en önemli etkenlerden biridir. Yazdığı eserden seyyahın nüktedan bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır, araya öyle güzel komik anlatımlar yerleştirmektedir ki bu seyahatnamenin hiçbir bölümü okuyucuyu asla sıkmaz.

İki yüz elli sayfa olan *Seyyahon ki Cennet Turki* adlı seyahatnamesinin büyük bir bölümünü yazar, İstanbul ve buradaki tarihi eserlerine ayırırken, sonrasında yaptığı Ankara, Konya, İzmir ve Bursa gezileri hakkında da bilgiler verir. Özellikle İzmir'deki tarihi eserleri hakkında verdiği geniş malumatlar okuyucuyu doyurucu niteliktedir. Aynı zamanda bir roman yazarı olan Seyyid Ahtar Caferi'nin romanlarındaki üslubu seyahatnamesine de yansımıştır. Gördüğü yerlerdeki manzara ve insan tasvirlerini ince ayrıntılarıyla aktararak okuyucusunu da yolculuğuna ortak eder adeta.

Pakistan Cemaat-i İslami Genel Sekreteri Ferid Ahmed Praça, Türkiye'ye yaptığı seyahati *Sefername-i Turki* adlı eseri ile okuyucusunun hizmetine sunmuştur. Kitap 2011 yılında Seng-i Mil Publications (Lahor) tarafından yayımlanmıştır. Praça Saadet Partisi'nin daveti üzerine Türkiye'ye gelmiş ve dönüşünde izlenim ve düşüncelerini aktarmıştır. Tarih ve seyahat bilgileri o kadar iç içe geçmiştir ki bu kitabı okuyan okuyucu bunun bir seyahatname mi yoksa bir tarih kitabı mı olduğuna karar vermekte zorlanır.

Ferid Ahmed Praça Pakistan Cemaat-i İslami üyesi olduğu için her sözüne ya da olay aktarımına kendi cemaati ve görüş açısıyla bakmaktadır. Yazar bir yandan Türkiye'deki İslami cemaat ve siyasi akımları överken diğer yandan devrim ve Batı yanlısı akımları eleştirmektedir. Praça Türkiye ve dünyadaki Müslümanların dağınıklığını ve gelişmişlikteki başarısızlığını Amerikan ve İsrail oyunlarına bağlamaktadır.

Praça, seyahatnamesinde Türklerin Pakistanlılara olan sevgisinden, Türkiye'de son dönemde meydana gelen siyasi değişimlerden övgüyle bahseder. Şiirlerin yerinde kullanımı seyahatnameyi daha okunur kılmaktadır. Kitabın baştan sona siyasi mülahazalarla dolu olması, yazarın her olayı kendi görüş açısı ile değerlendirmesi bu eserin öne çıkan zayıf noktalarındandır.

Üç kez Türkiye'ye gelen Firuz Şah Gilanî, bu seyahatlerden edindiği deneyimleri *Yar-i Turki* adıyla 2014 yılında yayımlatmıştır. Eser Jumhoori Publications tarafından basılmıştır. Yazar kitabının önsözünde bu kitabı yazma amacını şöyle açıklar: "Her şeyden önce samimi ve kahraman Türklerle buluşmak, görüşmek benim için büyük kazanımdır. Türkler ve Pakistanlılar arasındaki ilişki bambaşkadır. Dolayısıyla ben bu seyahatnamede bu iki toplum arasındaki güçlü ve samimi ilişkiye ışık tutmaya gayret ettim. Bunun için de adını *Yar-i Turki* (Sevgili Türkiye) koymayı uygun buldum" (7).

Gilanî, İngiltere, Fransa, Belçika, Avusturya, İsviçre ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinden sonra Türkiye'ye gelmekten ve burada Pakistanlılara gösterilen sıcak ilgi ve sevgiden oldukça memnun görünmektedir (2014: 9). Yazar, seyahatnamesine Türkiye'nin coğrafi konumundan bahsederek başlar. Daha sonra Osmanlı tarihinden kısaca bahsettikten sonra Milli Mücadeleye değinir. Gilanî gezdiği şehirleri anlatmadan önce, Türklerin Hilafeti, Türk Arap İlişkileri, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundaki Rolü ve Türk-Hint Alt Kıtası İlişkileri, gibi konulardan bahsederek okuyucusunu Türkiye gezisine hazırlar. Yazar daha sonra pek çok seyyahın yaptığı gibi Türkiye seyahatine İstanbul ile başlar. Tarihî mekânların her birini ayrı başlıklar halinde okuyucusuna aktarır.

Gilanî, İstanbul'dan sonra Ankara'ya gider. Burada karşılaştığı insanların kendisine

gösterdiği sıcak ilgiden hayli memnun kalır. Özellikle Ankara'daki müzeler ve içindeki eserlerle ilgili ayrıntılı bilgiler verir. Daha sonra Konya'ya geçen yazar, seyahatnamesinde Konya, Mevlânâ Celaleddin Rumî ve Muhammed İkbal'e ayrı önem verir. Mevlânâ Celaleddin Rumî'nin mezarını ziyaretinden sonra yazar, seyahatnamesini şiirlerle süslemeye başlar. Konya'dan Kapadokya'ya geçen yazar bu bölgenin tarihi hakkında kısa bilgiler verdikten sonra gözlemlerini okuyucusuna aktarır. Adana gezisinde yazar, gözlemlerini bir fotoğraf karesini aktarır gibi okuyucusuna aktarmaya devam eder. Adana'dan sonra Mersin, Antalya ve İzmir ile seyahatine devam eden yazar buradaki gözlemlerini aktarır. Gilanî, İstanbul ile başladığı seyahatini yine İstanbul ile noktalamıştır. Geri dönüşünde en başta gezemediği yerleri gezip görmüştür. Seyahatnamenin orta kısmı fotoğraflarla süslenmiştir. Bu seyahatnameyi diğer seyahatnamelerden ayıran en önemli özellik yazarın siyasetten hiç bahsetmemiş olmasıdır. Gezip görülen yerler dışında gereksiz bilgilere asla yer verilmemiştir. Yazarın anlatım dili her seviyeden okuyucunun rahatlıkla anlayabileceği türdendir. Yüz on yedi sayfadan oluşan bu seyahatname Urdu dili okuyucusuna Türkiye hakkında kısa ve öz bilgiler sunar.

Hace Muhammed Şerif, bir hukuk heyetiyle birlikte yaptığı Türkiye seyahatini *Zuban-i Yar-i Men Turki* adıyla 2013 yılında yayımlamıştır. Yazar, Türkiye'den önce pek çok ülkeyi dolaştığı için mukayeseli bilgiler vermeyi tercih eder. Seyahatnamenin ilk yirmi beş sayfası seyahat hazırlığına ve seyahatte kendisiyle birlikte bulunan altmış kişilik hukuk heyetinin isimlerine dair gereksiz bilgilerle doludur. Ayrıca yazarın her bir eylemini ayrıntılı biçimde anlatması okuyucunun eserden kopmasına ya da ilgisinin azalmasına sebep olmaktadır.

Seyahatname Sultan Ahmet Camii ve civarındaki tarihi eserlerin ayrıntılı bir biçimde tanıtılmasıyla devam eder. Yazar, tarihi mekânlar ile ilgili bilgiler verirken kendi duygu ve düşüncelerini de yansıtmayı ihmal etmez. "Yabancı bir ülkeye giden Pakistanlı, Pakistan'ı temsil eder. İyi bir temsilci olursak, Pakistan'ın saygınlığı artar, aksi halde ülkemizin saygınlığına gölge düşürürüz. Ülkemizin adını kötüye çıkaracak davranışlardan kesinlikle kaçınmalıyız" (2013: 66). Yazarın gezip gördüğü mekânlar haricinde kendi duygu düşüncelerini ön plana çıkarması, özellikle otelde geçirdiği zamanları en ince ayrıntısına kadar aktarması eseri seyahatnameden çok hatırat türüne yaklaştırmaktadır.

SONUÇ

XX. yüzyıla başlayan Urdu dilindeki Türkiye hakkında seyahatnamelerin sayısında özellikle son yıllarda önemli bir artış olmuştur. Bu eserlerde seyyahların tamamının Türkiye ve Türkler hakkında görüşleri olumludur. Pakistan Türkiye arasındaki dostluğun sokağa yansımış halini seyahatnamelerdeki anlatımda bulmak mümkündür. Her seyyah Türkiye'yi kendi siyasi bakış açısı ile değerlendirmiş hoşlarına giden şeyleri överek kendi ülkelerinde de bu tür gelişmelerin olması temennilerinde bulunmuşlardır. Özellikle Pakistan'daki cemaatlere mensup seyyahlar Türkiye'deki devrimleri eleştirmişlerdir. Bunun tam aksini savunan ve bu devrimlerin Pakistan'da yapılması gerektiğini düşünen seyyahlar da vardır. Seyyahların seyahatnamelerinde bu tür siyasi hissiyatlarını gizlemeden, hatta kasıtlı olarak öne çıkarmaları bu eserlerin zaman zaman niteliğine gölge düşürdüğü muhakkaktır. Eserlerde zaman zaman yanlış bilgiler ve abartılı anlatımlara da rastlamak mümkündür. Seyahatnamelerin çoğunda Türkiye ve Türklere bakış açısı olumludur. Genel itibarıyla bu seyahatnamelerin Hint Alt Kıtası'nda Türkiye'nin tanıtımına önemli katkı sağladığı inkâr edilemez bir gerçektir.

KAYNAKLAR

- ALİ, Azhar (2015). "Urdu min Turki ke Sefername", *Maaruf Mecelle-yi Tahkik*, Temmuz-Aralık, s.157-184.
- ASİLTÜRK, Baki (2009). "Edebiyatın Kaynağı Olarak Seyahatnameler". *Turkish Studies* vol: 4/1, s: 911-992.
- AŞRAF, A. B. (1993). *Zauk-i Daştnavardi*. Lahor: Seng-i Mil Publications.
- AZAD, Ebul Kelam (1958). *Azad ki Kahani Hud Azad ki Zubani*. Delhi: Hali Publishing House.
- CAFERİ, Seyyid Ahtar (2011). *Seyyahon ki Cennet Turki*. Lahor: İlm-u İrfan Publishers.
- GİLANİ, Firuz Şah (2014). *Yar-i Turki*. Lahore: Jumhoori Publications.
- GOİNDİ, Farukh Suheyl (2014). *Turkiy hi Turki*. Lahor: Joomhuri Publications.
- GREEN, Nile (2013). "Spacetime and the Muslim Journey West: Industrial Communications in the Making of the "Muslim World". *Amerikan Historical Review*, 118 (2): 401-429. doi: 10.1093/ahr/118.2.401
- İKBAL, Muhammed (1970). *Bal-i Cibril*, Aligarh: Mekteb-i Elfaz
- KADİRİ, Feriduddin (1993). *Sefername*. Lahor: Minhacul Kur'an Printirz.
- KEHAR, Ubeydullah (2015). *Yar-i Men Turki*. Karaçi: True Vision Publications.
- MADEN, Sedat (2008). "Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 37, s. 147-158.
- MUBAREK, Cafer Hasan (2010). *Apne İstanbul min*. Faysalabad: Misal Press.
- NEDVİ, Seyyid Süleyman Hüseyini (2013). *Sefername-i Turki*. Luknov: Mekteb-i Şebabu'l İlmiye.
- NEZİR, Muhammed Mubeşir (2009). *Sefername-i Turki*. [y.y.], [y.y].
- ORTAYLI, İlber (1987). " 19. Asırdan Zamanımıza Hindistan Üzerine Türk Seyahatnameleri", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* c.47, S.3, s. 271-277.
- OSMANİ, Taki Muhammed (t.y.). *Cihan Dide*. Karaçi: Darul Maarif.
- OSMANİ, Taki Muhammed (t.y.). *Dunya Mera Age*. Karaçi: Mektebi-i Maariful Kur'an.
- ŞERİF, Hacı Muhammed (2013). *Zuban-i Yar-i Men Turki*. Lahor: Al-Faisal Nashran.
- PRAÇA, Ferid Ahmed (2011). *Sefername-i Turki*. Lahor: Seng-i Mil Publications.
- Şeyh Abdulkadir (t.y.). *Makam-ı Hilafet Yani Sefer-i İstanbul ke Hâlât*. Delhi: Mahzen Press.
- ZÜLFİKAR, Gulam Hüseyin (2001). *İstanbul Türkiye*. Lahor: Tarif Printirz.